

Biblioteca Virtual de Investigación Duoda

ANNA MARIA PIUSSI Y OTRAS.

*Amar la mediación femenina en la relación
educativa. Legados y tesoros de la pedagogía
de la diferencia sexual. Introducción.*

**Al cuidado de Remei Arnaus i Morral. Maria
Lluïsa Cunillera i Mateos.**

Introducció

Llavors que han germinat amb la intel·ligència de l'amor a l'educació: Invencions i pràctiques lliures de les autores i autors dels textos

Els textos que formen aquest recull, publicats a la Revista *DUODA* entre els anys 1998 i 2012 , han estat creats per dones, i també per alguns homes que, des de la seva diferència, tenen en comú l'amor a l'educació, que és una aposta gran feta des de la llibertat femenina. Cada un d'ells mereix ser llegit com a tresor que neix del pensament, l'experiència i la creativitat de la seva autora o autor, que ens el regala. I, en llegir-los, hem anat seguint el fil que uneix pedaç a pedaç cada una de les peces, formant un gran teixit, divers i unitari alhora.

El criteri que hem seguit per a ordenar els textos ha estat el cronològic, atenent a la data de la seva publicació. En canvi, els apartats d'aquesta introducció pretenen seguir un fil de sentit que va unint uns pensaments als altres. Tot i que, com és evident, els temes estan entrelaçats formant un tot de pensament.

La pedagogia de la diferència sexual

El text de María Cobeta i Marta Holgueras va ser un dels primers articles publicats a la Revista *DUODA*, que fan cabal de quines són aquelles perles de llibertat femenina guanyades en el moviment de les dones. Sobretot, de les dones que van saber escoltar la seva pròpia experiència en relació a altres dones i, nomenant-la, van descobrir un món inaudit de llibertat.

María i Marta van escriure el regal que va ser per a elles descobrir les aportacions de la pedagogia de la diferència sexual. Una pedagogia atenta a anar més enllà de l'homologació de les noies i les dones als homes i a fugir de la igualació de totes les dones. Això significa tenir en compte, en educació, allò que necessiten i desitgen, des de la seva pròpia singularitat, cada nena, cada jove, cada dona i, al mateix temps, també escoltar d'una altra manera cada nen, cada jove, cada home.

Al text, les autores parlen de la importància de les relacions significatives amb altres dones i del reconeixement d'autoritat a les companyes. Una autoritat que valida el propi desig i la importància de la mesura femenina. Apunten com afavorir temps, espais, coneixements i sabers, juntament amb la creació d'un llenguatge sensible que sàpiga nombrar l'experiència femenina des de la llibertat a l'aula, a l'escola.

Per a Clara Jourdan, la pedagogia de la diferència sexual porta a l'escola la diferència de ser dona i dóna valor al que és femení, produint-se així una autèntica transformació de sentit perquè el més femení torna la relació al centre de la vida educativa, que és on sempre ha estat quan són les dones les que a casa o a l'escola fan civilització.

També María Milagros Montoya Ramos i Juan Cantonero Falero fan referència a la pedagogia de la diferència sexual en un preciós text que elaboren en diàleg relacional. Parteixen de l'experiència dels i de les mestres quan el pes de la institució, de les normes i de la burocràcia omple tot l'espai o bona part de l'espai educatiu. Aleshores sorgeix tot el negatiu i els docents poden perdre el sentit de si. Cal, llavors, fer un tall amb el ja donat, que és el tall de la diferència sexual, que han fet moltes dones i també alguns homes que reconeixen el més femení. És un reconeixement a l'autoritat de les dones, a l'experiència femenina, als sabers que han creat món. I és un exercici de llibertat, que les dones vivim com una llibertat en relació. L'autora i l'autor del text manifesten la importància de parlar en primera persona, recuperant la llengua materna i,

amb ella la llibertat per crear vincles amorosos amb els nens i nenes, amb els nois i noies de l'escola.

Parlar d'autoritat femenina en educació és parlar del flux de confiança entre la alumna i la seva mestra, en què es reconeixen confiança una a l'altra, tot i que no es tracta d'una relació entre iguals, sinó que és una relació de disparitat en què l'alumna veu un més en la seva mestra. Així ens ho explica María-Milagros Rivera Garretas que, al llarg de la seva experiència docent en l'ensenyament de la Història, ha sabut descobrir la importància de la mediació. Una mediació que segons l'autora es basa en l'escolta entre l'alumna i la mestra, una escolta que no només està en la paraula, sinó més enllà de la paraula, en el gest, en el moviment dels cossos, el seu i el de les dones i els homes de les seves classes.

Sentit lliure de ser dona, i de ser home

Cristina Mecenero entén la seva feina, el seu ofici de mestra, des d'un saber estar prop de l'origen. Acompanyar amb atenció i amor les nenes i els nens petits juntament amb el sentit lliure de ser dona –guany que reconeix de la política de les dones– ha inspirat la necessitat d'una pràctica educativa que ella nomena *prop de l'inici*. Implica quedar-se en contacte amb l'essencial, amb el que és bàsic; com és bàsic i essencial el que necessiten les nenes i els nens que es troben prop de l'inici de la seva existència i estan molt a prop de la dona que els ha donat la vida; encara estan molt tocats pel coneixement que es genera amb l'afecte, el vincle, la necessitat d'estar en contacte amb el cos de la seva mare, amb els objectes, amb la naturalesa.

Aquest saber estar a prop de l'inici és la mestria que la Cristina ha descobert i la posa en pràctica a la seva feina. L'entén com un do del que tots podem fruit i, al mateix temps, és un art en el qual cal exercitar-se contínuament.

Anna Gómez Mundó i Núria Pérez de Lara també ens parlen, al seu article fet a dues mans, en diàleg continu abans i després de les classes, de les expectatives que genera l'inici d'una relació i, en particular, l'inici d'un nou curs. El secret és reviure aquestes relacions des de l'originalitat de cada nouencontre. I això suposa l'acceptació de l'altre, atenent la seva diferència, posant paraules de veritat a l'experiència sexuada.

Crear vincles en educació genera relacions de confiança. Així ens ho explica Lupe García al seu text. Uns vincles que es donen quan la mestra escolta en primera persona l'alumna i l'acull amb el que porta, fent possible la seva paraula. I Marina Santini afegeix que la relació educativa, que reneix constantment entre mestra i alumna, té el seu origen en el vincle matern, que es basa en l'amor, que orienta la filla o l'alumna, que se sent autoritzada i segura. L'autora del text relaciona aquesta saviesa, que genera seguretat, amb la genealogia femenina sense fi i posa alguns exemples d'alumnes que han estat després mestres de noves alumnes, com l'abadessa Jutta, mestra d'Hildegarda de Bingen, que al seu torn va ser mestra d'Adelaida.

De genealogia femenina parla també un dels textos de Maria Lluïsa Cunillera i Mateos, professora de literatura que assegura que "la literatura és la literatura de les dones". Arribar a aquesta convicció i a aquesta pràctica ha estat possible quan ha fet un tall en els programes i els plantejaments oficials de la literatura per exercir la seva llibertat i donar paraula a les dones que han creat i recreat paraules i ens han transmès els seus sabers i la seva visió del món. Una visió, la femenina, que neix del llegat de la mare. Un llegat que es basa en l'amor, l'amor a la relació, l'amor a l'educació.

Per a la Núria Pérez de Lara ser mestra vol dir ser la guia que acompanya els i les alumnes en relació de confiança. Ho fa des de la seva experiència de ser dona, convertint el saber de l'experiència en experiència de saber. L'alumna accepta les paraules de la mestra perquè són paraules vives, són paraules

de veritat. I l'experiència de les dones és una manera d'estar al món, de cuidar i sustentar la vida, de fer civilització, com ens diu Concepción Jaramillo Guijarro.

Narrant la seva experiència, les dones prenen la paraula, partint de si, sense dependre de les referències al masculí pretesament universal. Ben al contrari, cerquem el saber i l'obra de les nostres mares i recuperem la genealogia femenina. És aleshores que les dones podem viure la nostra diferència sexual en llibertat.

Educar és una experiència amorosa que acull en relació de disparitat cada criatura amb el que porta. I aquesta relació es dóna amb la presència dels cossos sexuats en femení o en masculí. Noemí Benarroch Assor i Carlos Peón Villora, amb el seu text, aporten elements molt enriquidors quan fan referència a la relació que es dóna en la comunitat de persones sordes, que utilitzen un llenguatge molt més corporal, perquè el cos és un aspecte gramatical de la llengua de signes. Entre les persones sordes es produeix, sovint amb preferència, la relació de dones amb intèrprets femenines i d'homes amb intèrprets masculins, perquè es donen moltes situacions íntimes, privades, que generen major confiança entre persones del mateix sexe. És per tant, una altra relació amb el cos i un altre simbòlic.

Graciela Hernández fa referència, al seu text al seminari *Lo personal es político*. Un espai per viure i explorar el sentit lliure de ser dona o de ser home. Un espai per custodiar relacions vertaderes. Un espai que ha nascut i ha crescut atenent el que s'ha anat esdevenint en cada moment, sense la pretensió d'arribar a un lloc prefixat, forçant els esdeveniments ni suplantant la realitat amb idealitzacions. L'autora ens diu: "Nos hemos guiado por el deseo de hacernos presentes en el mundo sin avasallar, o sea, buscando los modos de hacer congeniar la libertad con la convivencia y, por tanto, de abrir los conflictos sin violencia". La Graciela té present l'arrel de ser cos i escoltar el sentit lliure de ser dona, que significa posar cos al desig femení; i, a la vegada, per als

homes ha significat sortir-se'n del neutre pretesament universal i permetre's de valorar i reconèixer amb més nitidesa, les dones. El seminari ha permès, doncs, als homes, de desitjar i viure una masculinitat lliure de violència. El seminari com a pràctica política implica tenir present i posar consciència en el fet que som relació i la practiquem sempre en relacions de semblança i de diferència. Ser conscients d'això posa en joc, de manera significativa en les relacions, la disparitat i la singularitat de cada una i de cada un. La centralitat de la relació es manifesta en la necessitat d'obrir conflictes sense violència, sobre l'escolta de la singularitat i la cerca de mediació. El text mostra, amb molt art, la mestria de l'autora en el seu saber despertar el desig que aquesta pràctica política es visqui encarnada en les relacions concretes. Per tal de prendre consciència quan la relació es decanta cap al que és repetitiu o estereotipat, que ha deixat petja en una o en un, sigui material per a l'observació, l'escolta i per retrobar la creativitat perduda dins de si i en relació al món. Com diu Graciela, "ello no ha impedido ampliar la mirada para ver más allá de lo que nos pasa directamente; tampoco nos ha hecho simplificar la mirada en relación al contexto social y económico que vivimos". Som món i a ell hi portem la nostra pròpia petja comú i singular, al seu torn, travessada per la marca de la diferència de ser dona o de ser home, oberts al misteri i a l'imprevist del que és humà.

Luciana Tavernini també reflexiona sobre aquesta dualitat de l'ésser humà, viscuda en llibertat. Un origen dual i dispar, ahora, que vincula la mare amb la seva criatura, sigui nena o sigui nen. I, així, l'origen de la vida és el do de la mare. Però aquest reconeixement moltes vegades no s'ha donat. I si la paraula de la mare és paraula de veritat, el llenguatge per ser veritable i tenir sentit ha de ser sexual, perquè així reconeix el fet d'haver nascut en un cos femení o masculí significat lliurement, que no vol ser representat per un subjecte neutre.

El do de la mare ha estat amagat pel patriarcat com ho ha estat l'experiència femenina i, per això, moltes dones han viscut el seu ser dona com un menys. Aquest pensament el desenvolupa

Nieves Blanco en el seu text. Recuperar aquest més de les dones ha estat fecund perquè ha obert nous horitzons a les dones que han descobert la seva riquesa i ho han fet en relació de confiança i autoritat amb altres dones, obrint les portes al simbòlic femení. D'aquí, també, que l'autora faci referència a fer cultura posant nom al desig femení, a l'experiència i a les pràctiques de les dones. Aquesta cultura precisa de paraules noves i és una autèntica revolució que les dones fem en tots els espais on es desenvolupa la nostra existència. Fer cultura significa, per a les dones, obrir un nou simbòlic amb un llenguatge de veritat que posi al món les nostres descobertes i els nostres sabers a disposició de totes les dones.

Amor, relació i educació

Que l'amor és el centre, la font, l'origen de tota relació i que és en l'amor que la dona se sent lliure i feliç al món, és una evidència. I en aquesta línia s'han manifestat diverses dones i algun home amb els seus textos. Intentarem seguir-ne el fil partint de l'aportació simbòlica del text de la Remei Arnaus, que considera una pràctica lliure percebre l'amor de la relació com a mediació educativa, com un infinit i com un universal portat a l'educació, i que és la guia per desencadenar pràctiques lliures i la creativitat en la relació. Per exemple, posar en joc la capacitat de ser dos que té el cos femení obre una dimensió inescotable de sentit, perquè és un camí i guia per fer germinar les relacions d'alteritat, que és el fonament de l'educació. El text aprofundeix en un context de formació d'educadores i educadors socials i mostra com es posa en joc la llibertat femenina, com es posa en joc la relació de disparitat, com es posa en joc un coneixement que acompanya la vida en si mateixa. També parla, el text, de com es transforma una aula en un espai de pensament, de diàleg, de partir de si de cadascuna quan la mediació toca l'amor a l'origen. La paraula en primera persona de la mestra desperta la paraula encara naixent de les alumnes, en primera persona, i se senten

autoritzades i confiades en apostar per dir en llengua materna el que senten i viuen.

És un text que ensenya la llibertat, ensenyant i aprenent, i com es transforma un espai de formació institucionalitzat en un espai de paraula vertadera i encarnada. On també es travessa el negatiu acollint-lo i, si és possible, transcendint-lo perquè la seva comprensió il·lumini els nous passos a seguir. Totes les invencions del text estan tocades pel sentit de l'obra de civilització de la mare, una obra que ens ajuda a estar al món més arrelats a la vida i a l'esperança.

Asun López també veu la relació educativa com una relació amorosa que té un origen matern, en el més que la dona porta al món, perquè el seu cos està obert a la vida. És una relació d'alteritat que acull i civilitza. Ho és amb la primera mestra, la mare, i amb les mestres que la criatura humana anirà trobant al llarg de la seva vida i amb les quals es relacionarà, si aquesta relació parteix de la llibertat. I fa un tall amb l'educació reglada, que crea en les dones confusió i desànim.

D'aquest origen matern de la relació educativa també ens en parla Marta Caramés en un preciós text en el qual ens mostra el regal que va fer a les seves alumnes quan va compartir amb elles l'experiència de la maternitat, amb tots els dubtes i tots els aprenentatges que va fer en relació a la seva filla, de qui aprenia dia a dia. Va ser la seva manera de posar-se en joc, des de la primera persona, per compartir i generar confiança en les dones que tenia a la classe. La Marta veu i practica a l'aula aquesta llibertat relacional que va més enllà de la llibertat individual, creant vincles i estimant aquests vincles, que neixen del desig de donar i deixar-se donar, com l'experiència de ser mare. Experiències que es fan i es desfan, amb encontres i desencontres, però que són fecundes i fan civilització.

Maria Lluïsa Cunillera visibilitza la seva llibertat femenina mostrant-se com la dona que és des del moment de la seva presentació a l'aula, en l'acte inaugural al qual ella dóna un valor extraordinari perquè obre nous horitzons de sentit i un

espai a la relació educativa i a les relacions de confiança, que es basen en l'amor. En la seva manera d'estar viva a l'aula es mostra com a dona, mare, germana, mestra, sense cap separació entre aquestes realitats que la conformen. A partir d'aquest moment es van creant uns vincles basats en una relació amorosa que a vegades fan possible el miracle de l'imprevist, quan alguna cosa nova i no dita sorgeix inesperadament i se produeix un moment màgic y creatiu.

Aquest sentit de la llibertat és, juntament amb l'amor, un tema recurrent en els textos de les autores d'aquest llibre. Anna Leoni ens mostra com, conjuntament amb altres col·legues i famílies, accepten, i no sense contradiccions ni incerteses, obrir un gest de llibertat infinit per afrontar un conflicte que pugui transitar-se tenint en compte la convivència i la llibertat relacional. Aposten per acceptar una comunitat islàmica en la seva escola pública de nois i noies, amb les tres condicions que els posa aquesta comunitat. Que el grup de nois i noies islàmics romanguin junts; que noies i nois facin l'Educació Física per separat; i que no s'imparteixin ensenyaments ofensius contra les seves creences.

Famílies i escola es decanten majoritàriament per aquesta opció, pensen en els nois i les noies, aposten perquè la relació entre uns i altres es donarà després de generar un gest de reconeixement per ambdues bandes: el de l'escola i el de la comunitat islàmica. Com diu l'autora, la veritable dificultat residia en el fet que els nois i les noies islàmiques es quedessin a l'escola. Per a l'ordre donat i establert, l'opció que van prendre conjuntament mestres i famílies, acollint l'imprevist del no pensat abans, no va prosperar davant les forces institucionals per por a les veus mediàtiques que anaven apareixent en relació a la "guetització" dels pobres nens egipcis; o dels pobres nens i las pobres nenes italianes, amenaçats tots plegats pels integrants del gueto. I tota l'aposta d'amor a la relació de confiança, al gest polític de poder unir convivència i llibertat relacional, va caure pel barranc. Com si no es pogués suportar un gest de tanta humanitat i humilitat, deixant pas a la possibilitat de relació de veritat que sempre

precedeix la confiança originària, com sabem molt bé les dones. La por del poder a allò altre va destruir una obra de civilització, recurrent a l'establert, instrumentalitzant el llenguatge i la relació. Un pas enrere, sí, tot i que el procés creatiu que es va generar a l'escola queda com una petja simbòlica.

El títol d'aquest apartat, *amor, relació i educació*, ens l'ha donat Fátima Portela Carpintero, que, al seu text, aposta per unir de manera interrelacionada i interdependent el sentit d'aquestes tres paraules centrals. El seu pensament i el seu llenguatge estan inspirats per un sentit lliure que s'uneix i encarna en el seu ser cos, en el seu ser dona. El text proposa una mirada atenta a l'alteritat i a l'amor en l'educació. Resguardar aquesta alteritat passa a la vegada a través del ser cos, que és la seua que integra dintre de si, com un tot, el que és físic, orgànic, emocional, cognitiu i energètic. Aquesta mirada encarnada li inspira dues innovacions creatives. En primer lloc, percebre i mostrar la necessària distància que requereix estimar la relació educativa lliure, amb tot el suc i el sabor del joc de la distància exquisida, que ens reclama tenir present l'altre al meu costat. I, en segon lloc, saber recrear simbòlicament aquesta percepció i comprensió com un llenguatge atent i exquisit. Un cop més, Simone Weil fa que dirigim la nostra mirada a la relació d'alteritat i a la distància que separa, però, sobretot, uneix. "La distancia, un espacio entre dos o más, que lejos de estar vacío, está lleno de diferencias y similitudes donde intuyo senderos transitables", ens diu l'autora.

Reprement aquesta descoberta preciosa de l'amor en educació com un més que les dones aportem al món i, per tant, a l'escola o allà on es doni el nostre mestratge, Milagros Montoya i Juan Cantonero, que ja hem citat més amunt, la vinculen a l'amor de la primera mestra, la mare, amb la seva criatura. L'amor, la paraula i la realitat formen un tot que genera una relació de confiança entre mare i filla o fill, entre mestra i cada alumne/a. Només la llibertat relacional pot fer un tall amb el ja donat per parlar des del desig i, per tant, en

primera persona.

En primera persona parla la mestra i ho fa amb cada nena i amb cada nen que acull com un ésser únic. D'aquest ensenyament en primera persona ens en parlen Suzana Adrazola i Assumpta Bassas en un preciós article que fa referència a l'escola de dibuix i pintura, on s'aguditzza, potser encara més, la diversitat de cada criatura pel que fa a les seves capacitats i manifestacions artístiques, cosa que demana una atenció personal. Aquí, el tall amb el cànon establert en art, el fan a partir d'un acompanyament en primera persona, en una relació en què mestra i alumna aprenen.

Aquesta proposta, que és revolucionària perquè trenca amb una visió patriarcal de l'educació per oferir unes relacions amoroses, parteix de la realitat més simple i quotidiana: la relació entre persones, dones, homes, nens, nenes, mestres, deixebles, que es produeix en qualsevol espai, quan hi ha el desig que així sigui i capacitat per valorar tot el que hi ha de bo en la vida diària. I és així com Antonia de Vita comença el seu text, amb una invitació de Luisa Muraro a reconèixer tot el que se'ns ofereix quotidianament com un do del cel i de la terra. Més enllà del que no funciona i falta, hi ha moltes coses bones. L'autora nomena la importància de reconèixer, respectar i custodiar el bo que ja existeix. Aquesta és l'aposta política del seu text. Diu que el desencant radical del present perpetua una cautela, una distància respecte a tot el que va bé, com si no es pogués creure en un fer i en uns fruits de l'acció que tinguin un sentit i un perquè des-interessats.

L'autora ha inventat i creat, inspirada per la invitació de Luisa Muraro, una paraula genuïna per visibilitzar el bo que ja existeix: *la política més elemental*. La podem observar i viure a l'escola, al pati, al passadís, a l'aula. Aquí i allà, a casa i fora de casa, al mercat i a la perruqueria. La conformen gestos, pràctiques des-interessades, que neixen perquè sí, de l'arrel de la vida mateixa. Tot i que, per adonar-nos de la seva visibilitat cal travessar boscos, com la pedagogia del capital que, amb els seus processos, viratges organitzatius i lingüístics, postures,

modalitats sofisticades arriben fins al punt d'adoptar una producció de sentit capaç d'influir profundament, d'organitzar i re-organitzar i de contar i re-contrar l'experiència i disposar les formes en què les relacions humanes i socials troben les noves mercaderies.

L'autora, amb la seva mirada subtil dins d'un panorama desorientador per a l'educació i la formació, obre noves possibilitats, convidant a crear contextos on sigui possible albirar l'anhel de medicació viva que s'amaga a la mirada, a l'oïda, a la paraula insinuada d'una alumna i d'un alumne. Antonia de Vita ens posa davant una creació de sentit lliure com és el nomenar *la política més elemental*, la que no oblidia la cura i que està compromesa amb el que és humà, com a origen per obrir capacitats i possibilitats imprevistes, travessant el bosc de la pedagogia del capital. Com l'autora explica, aquesta política la saben practicar les mestres d'infantil amb les seves pràctiques exquisidament polítiques quan es deixen tocar per les nenes i pels nens que mantenen el desig viu de la relació.

Significar-se en femení

Pel desig d'estar en el món comú, moltes dones estem en el present, majoritàriament, en el món del treball. En l'educació i en la universitat cada vegada hi ha més presència de les dones. La majoria d'alumnes a la universitat són dones i cada vegada hi ha més professores, investigadores, administradores i, també, més dones en responsabilitats de govern. Avui sabem que aquesta presència femenina a la universitat i a l'escola ha aprofitat per transformar pràctiques, gestos, paraules, sabers, maneres de ser i d'estar en llocs de responsabilitat. Ha aportat a la universitat, com a l'escola, tal com han anat recollint al llarg del text les autores, novetats i pràctiques fèrtils en la docència, en la recerca i en la gestió. Al text de Remei Arnaus i d' Anna M. Piussi, es recullen les aportacions més significatives de dues recerques que es van desenvolupar al

Centre de Recerca Duoda¹. El sentit de les quals era comprendre les aportacions de les dones universitàries i fer visible aquesta presència femenina a la universitat.

Les autores expliquen les pràctiques que les dones, amb el seu saber i saber fer, han creat i han fet germinar en ella i, alhora, el fil del seu text parteix d'una gran paradoxa. La paradoxa es presenta quan les autores prenen consciència que, tot i la presència femenina a la universitat, la política universitària no s'ha deixat transformar per aquest canvi radical que s'ha esdevingut a l'últim terç del S. XX. Això voldria dir que les dones hem arribat a transformar la universitat pels gestos i pràctiques lliures que hi hem portat, mentre que les polítiques institucionals, també les educatives, no han acollit aquesta creativitat i fertilitat femenines per inspirar-s'hi. És més, les autores creuen que la llibertat femenina que ja camina pel món, —per les cases, per l'escola, per la universitat i en altres institucions socials—, junt amb altres moviments de joves i adults que estimen la vida, han fet entrar en crisi la missió i el sentit que les representa. La missió de la universitat, per exemple, que havia de resguardar i transmetre el coneixement entre homes —tal com va ser creada en el segle XII— amb les seves formes de gestió, d'organització i de relació, ja no té sentit avui. Simplement no el té perquè no només hi ha homes i alumnes nois. Hi ha també noies i dones. Com a l'escola i en altres llocs hi ha nens i nenes, noies i nois amb necessitats i desitjos per ser escoltats amb la seva diferència i amb la seva singularitat. Hem comprès, també, que les institucions socials, com bastants homes estant notant, han entrat en una crisi de sentit, però encara no capten del tot la dimensió que els pot obrir el fet de tenir en compte l'alteritat, "l'altra". L'altra de cadascú d'ells és la dona. Aquesta altra és la dona que els ha donat la vida, l'altra que és dona és la seva germana, la seva amiga, la seva companya o la mare dels seus fills i filles. L'altra que és dona la tenen molt a prop cada dia en la seva vida i, també, al costat en el treball.

El text d'Aránzazu Hernández Piñero ens explica com la universitat, per a ella, és recrear els sabers i la pràctica del

reconeixement d'autoritat femenina cada dia. És així com ella ha fet de la universitat un espai de vida quotidiana perquè no fragmenta el que viu a fora d'ella i a dins d'ella. D'aquesta manera no deixa de significar-se en femení cada dia.

Cada vegada més, hi ha homes que perceben amb més evidència l'oportunitat d'acollir i tenir en compte les noves creacions de sentit de la vida i de les relacions que les dones estem aportant als llocs de treball i a l'esfera pública en general.

Alhora, en temps de desorientació, als textos de les diferents autores podem veure com hem pogut comprendre el nostre neguit i les nostres inquietuds, en percebre aquesta paradoxa de què parlàvem. Hem pogut percebre com la por del poder a perdre un control i un poder ja antic, sobretot masculí-patriarcal aliat amb el capitalisme, en els últims temps ha portat a un enduriment cada vegada més gran i esclafant dels processos de gestió, organització i administració que es donen a la Universitat i a altres institucions. Processos cada vegada més adversos al moviment de la pròpia vida. Aquesta crueta i la violència que genera toquen i afecten de manera clara el sentit dels processos educatius en general, dels processos de carrera i trajectòria universitària i dels processos d'avaluació de la recerca. Al mateix temps toquen l'estructura i la gestió de la docència i, per tant, les relacions que s'hi donen, desorientant-les.

D'aquest enduriment en els processos de control i de pèrdua de sentit, en parla el text de Chiara Zamboni. Ella destaca com els efectes que han provocat els canvis de la Reforma universitària, a través del seu model fordista, ha comportat fragmentació dels temps d'aprendre, dels crèdits —assignatures—, de competències, de sabers, de coneixement i de relacions. Tot això està comportant un patiment subterrani i una desorientació, a les dones i, també, als homes que estimen la universitat. L'autora i altres professores d'universitat, escoles i instituts, han reelaborat, com explica al seu text, l'experiència d'alienació que els provoquen aquests

canvis. Han creat un seminari per compartir el sentit polític del propi treball pedagògic i per cultivar una mirada més àmplia davant la realitat i els processos de modificació, partint de les seves experiències. S'han adonat que un treball sense pensament que l'acompanyi i que permeti posar en paraules els descobriments segons van naixent, a partir de l'experiència, les contradiccions i els impassos, és un treball semblant a l'esclavitud; un treball per sobreviure, però sense transcendència. L'autora ens proposa, en aquest gran desordre, entendre en quines coses depenem d'allò real i fer d'elles una palanca política. És urgent de tenir temps per reflexionar sobre les necessitats nostres, de mestres i també de les i dels alumnes per entendre què desitgen, sabent que els seus desitjos són o poden ser diferents dels nostres. I, també, és necessari connectar amb quelcom essencial que ens falta per entendre vertaderament com orientar-nos. És l'amor a la realitat el que ens porta a comprendre la necessitat de relacionar-nos amb les i els altres. Aquest ja és en si mateix, com diu Chiara, un primer pas polític.

Tant els textos que hem esmentat, com també el de l'Aránzazu i el de la Clara Arbiol i Góonzález són mostres de com les invencions i pràctiques femenines lliures segueixen obrint-se pas. Sobretot, posant en joc, en primer lloc, el desig d'escoltar i escoltar-se essent una dona i, des d'aquesta mirada, com una s'orienta en la seva relació amb el coneixement i el saber, amb la seva pràctica de relació educativa, amb el trobar mesura i reconeixement d'aquest desig en altres mestres, professores i companyes a qui reconeixen autoritat perquè hi troben una font de saber i de fer en femení.

Partir d'elles en primera persona, no deixant que allò donat ocupi el sentit del que fan, ha despertat el seu impuls de crear. Aránzazu parla, així, de la importància que per a ella han tingut les pràctiques de recreació i d'incorporació de sabers, l'amistat, el reconeixement d'autoritat femenina, que li ha obert horitzons de sentit nous i possibles, la pràctica de la preferència femenina en l'ensenyament de la filosofia per desequilibrar la imparcialitat i el que anomena com a densitat

del masculí-universal.

Al seu text, la Clara, partint també de la seva incomoditat quan comença les classes a la universitat en l'assignatura d'Organització i Gestió d'institucions socioeducatives, es pregunta pel sentit que li vol donar, seguint l'impuls del seu desig de ser fidel a ella i al que sent. Així, busca mediacions significatives que puguin ser font d'autoritat i font de confiança, com ella les anomena, per trobar una mesura coherent amb el seu desig de ser i de fer en relació, de manera inseparable. Ella descobreix com el camí de relació amb el saber i amb el coneixement que es desplega, a les classes, orienta les relacions que tindrà dins d'elles.

Dolo Molina, al seu text, explica el gir simbòlic que va poder fer en la seva tesi doctoral a partir de reconèixer l'autoritat femenina i a partir de posar en joc la llibertat femenina que va obrir a dins seu l'escolta a la seva necessitat i al seu desig que és origen de tota creació. Així, en la seva investigació en relació a la història del Moviment de Renovació Pedagògica va poder travessar el desert del "subjecte col·lectiu", com diu ella, transformant-lo en una història vivent, l'eix principal de la qual és l'experiència viva de les i dels mestres.

Les experiències d'aquestes dones joves són una esperança d'un camí que ja s'està trenant entre generacions diferents de dones, restituint la mediació femenina a la universitat i a l'escola, fent-la visible, palpable i portant-hi una altra vida, la de significar-se en femení. Així, es fa un tall de sentit en un ordre establert, que ja no té credibilitat per a moltes dones. I, també, en aquest present, tampoc no la té, cada vegada menys, per als joves nois i per als homes, que han descobert que es pot donar l'esquena al poder o que la seva vivència d'alienació amb ell la poden transformar fent créixer la seva creativitat fecunda al costat de la nostra creativitat fèrtil.

Videos

La vida, arrel de l'educació: Experiència i narració

(<http://https://www.ub.edu/ubtv/video/la-vida-arrel-de-leducacio-experiencia-i-narracio>)

(<http://https://www.ub.edu/ubtv/video/la-vida-arrel-de-leducacio-experiencia-i-narracio>)

(<http://https://www.ub.edu/ubtv/video/la-vida-arrel-de-leducacio-experiencia-i-narracio>)

Conversa amb Anna Maria Piussi, catedràtica de la Universitat de Verona, membra de la Comunitat Filosòfica Diòtima de la mateixa universitat i originadora de la Pedagogia de la Diferència Sexual, dins el marc de la Jornada Participativa Reflexiva per a dones i homes 'Dones pensant, creant i recreant la universitat' a la Sala de Juntes de la Facultat de Pedagogia de Universitat de Barcelona (UB) el 8 de maig de 2013.

Veure vídeo: **<https://www.ub.edu/ubtv/video/la-vida-arrel-de-leducacio-experiencia-i-narracio>**

(<http://https://www.ub.edu/ubtv/video/la-vida-arrel-de-leducacio-experiencia-i-narracio>)

Pràctiques fèrtils i contextos institucionals estèrils

(<http://https://www.ub.edu/ubtv/video/practiques-fertils-i-contextos-institucionals-esterils>)

(<http://https://www.ub.edu/ubtv/video/practiques-fertils-i-contextos-institucionals-esterils>)

(<http://https://www.ub.edu/ubtv/video/practiques-fertils-i-contextos-institucionals-esterils>)

Taula rodona dins la Jornada Participativa Reflexiva per a dones i homes 'Dones pensant, creant i recreant la universitat' el dia 8 de maig de 2013 a la Sala Hannah Arendt de la Facultat de Pedagogia de la Universitat de Barcelona (UB) amb la participació d'Aanna M. Piussi, professora i investigadora de la Universitat de Verona.

Activitat organitzada per l'Espai Gènere 2.0 de la Facultat de Pedagogia de la UB.

Veure vídeo: **<https://www.ub.edu/ubtv/video/practiques-fertils-i-contextos-institucionals-esterils>**
(<http://https://www.ub.edu/ubtv/video/practiques-fertils-i-contextos-institucionals-esterils>)

¹ “El desig femení a la universitat d’avui” (2008-2009) amb l’ajut d’AGAUR de la Generalitat de Catalunya. Investigadora principal: Remei Arnaus; “Ser universitarias en el presente”(2008-2009) amb el suport del Instituto de la Mujer de Madrid. Coordinada per Remei Arnaus. Universitat de Barcelona i Anna M. Piussi, Universitat de Verona.